

УДК 373.3-051+371.382:004

ГАЛИНА РОЗЛУЦЬКА, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ "Ужгородський національний університет", Україна
ORCID ID 0000-0001-9062-5466 grozlutska@ukr.net
ВИТАЛІНА КУРИЦЯ, аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", Україна
ORCID ID 0009-0005-9710-6171 vitalinabensa@gmail.com
ВАСИЛЬ КУРУЦ, аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ "Ужгородський національний університет", Україна
ORCID ID 0009-0008-8941-0001 vasia.kuruts2019@gmail.com
ДІАНА МУШАК, учитель історії, ліцей "Ерудит" Великоберезнянського району Закарпатської області, Україна

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

HALYNA ROZLUTSKA, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor Professor of General Pedagogy and High School Pedagogy Department State Univeristy "Uzhhorod National University", Uzhhorod, Ukraine
VITALINA KURYTSYA, graduate student of the Department of General Pedagogy and higher education pedagogy Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine
VASYL KURUTS, graduate student of the Department of General Pedagogy and higher education pedagogy Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine
DIANA MUSHAK, history teacher of the "Erudyt" lyceum of the Velikoberezhnyan district of the Transcarpathian region, Ukraine

PATRIOTIC EDUCATION OF CHILDREN USING THEATER ARTS

У статті доведено необхідність виховання патріотизму в дітей дошкільного віку з використанням засобів театрального мистецтва. Аргументовано, що патріотичні почуття, які виховуються засобами художнього слова, театралізації, пробуджують любов до рідної землі, історичного минулого, героїчного сьогодення українського народу. Запропоновано перевірений на практиці інструментарій відновлення українських народних традицій у розрізі патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: патріотизм, патріотичні цінності, патріотичне виховання, театральне мистецтво, українські народні традиції, кален-

дарні свята, календарна обрядовість.

Summary. The article discusses the issue of fostering patriotism in preschool children using the means of theatrical art. It is argued that patriotic feelings, which are brought up by the means of the artistic word, theatricalization, awaken in children a love for the heroic. Modern approaches to the use of Ukrainian folk traditions in patriotic education of preschool children are proposed.

The aim of the study to reveal the possibilities of theatrical activities in the patriotic upbringing of children. To determine the main directions, forms and methods of formation of patriotism in preschool children using the means of theatrical art.

Conclusions. The use of means of theatricalization in preschool age can

be an effective means of forming patriotic values, because theatrical play provides an emotional perception of game or musical activity, positively affects the sensory and emotional sphere of the child.

The educator's creative approach to national-patriotic education will contribute to the interest, enrichment, and improvement of children's knowledge.

It is at the preschool age, when the child is very sensitive to emotional influences and prone to imitation, that favorable conditions are created in order to gradually reveal to him the content of national and world heritage through works of art, the ethics of human relations, and to form the first practical experience.

Key words: patriotism, patriotic

values, patriotic upbringing, theatrical art, Ukrainian folk traditions, calendar holidays, calendar ritual.

Мета: розкрити можливості театралізованої діяльності в патріотичному вихованні дітей; визначити основні напрями, форми і методи формування патріотизму в дітей дошкільного віку за допомогою засобів театрального мистецтва.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальність дослідження зумовлена загостренням проблеми національно-патріотичного виховання українських дітей. Суспільно-політичні події останніх років яскраво продемонстрували недоліки у формуванні патріотизму громадян України. Відтак постає питання про зміну теоретико-методологічних і прикладних аспектів національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь українців.

На державному рівні визнано національно-патріотичне виховання пріоритетним завданням сучасного суспільного поступу, засобом збереження суверенності й територіальної цілісності Української держави, якість якого визначає майбутній розвиток української нації. Нова стратегія виховання як багатоконпонентна та багатовекторна система представлена в Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022). Прогнозується, що системна, комплексна, спільна робота освіти, органів державної влади та місцевого самоврядування, сім'ї, громадських об'єднань та інших соціальних інститутів сприятиме єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

Театральне мистецтво як вид творчої діяльності здатне породжувати нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення у середовищі культури, науки, освіти. Зі способами сприйняття і розуміння соціумом політичних, ідеологічних доміант громадянськості та патріотизму, морально-етичних норм і

цінностей безпосередньо пов'язані засоби театрального мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій.

Питання виховання патріотизму завжди займало одне з домінуючих місць у вітчизняній педагогічній думці. Велику увагу у своїх працях вихованню любові до Батьківщини приділяли видатні вчені й педагоги (Буклов, 2018; Казьмірчук, 2018; Кизенко, 2015; Чепіль, 2006), котрі досліджували шанування історії, формування національної самосвідомості.

Основні складові патріотичного виховання українців намагалися визначити філософи, історики, правознавці, політики, письменники. Сучасні науковці (Шевчук, 2012; Розлуцька, 2018) у своїх працях підтверджують, що саме в дошкільному віці в результаті систематичного виховання в дитини закладаються елементи усвідомлення громадянства.

Проте в публікаціях наведених вище вчених, методистів, практиків не розкритий потенціал театрального мистецтва в патріотичному вихованні дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Патріотизм – соціально-історичне явище, елементи якого виникли як усвідомлення родових зв'язків, обрядів, звичаїв. Слово "патріотизм" (від "*patris*") – грецького походження, у перекладі означає "Батьківщина, Вітчизна" (*Літературний словник-довідник, 1997*). Любов до своєї країни починається з любові до своєї маленької країни – місця, де ти народився. Тому особливо важливо визначити завдання, зміст і засоби патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Серед завдань патріотичного виховання дітей дошкільного віку виділимо основні:

- формування любові до рідного міста (прихильність до рідного міста, родини, дитячого садка, міста);
- формування духовно-моральних стосунків;
- розвиток любові до культурних надбань свого народу;
- виховання, що має на меті лю-

бов і повагу національних особливостей;

- почуття власної гідності як представника народу;
- толерантне ставлення до представників інших етнічних груп, **однопітків, батьків, сусідів та ін.** (*Патріотичне виховання юного покоління, 2014*).

Важливим напрямом патріотичного виховання вважаємо прилучення до народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Дошкільників ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснюють зв'язок людини з минулими і майбутніми поколіннями, виховують розуміння смислу життя, інтерес до родинних і народних традицій.

Таким чином, поняття "патріотичне виховання" розглядаємо як організовану виховну діяльність, спрямовану на формування почуттів патріотизму; ціннісного ставлення до Батьківщини; прищеплення любові до рідного краю, що вчить поважати культуру, традиції, звичаї рідного краю.

Провідну роль у вихованні дітей відіграють народні традиції – досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління (шанувати старших, піклуватися про дітей, відзначати пам'ятні дати тощо). З традиціями тісно пов'язані народні звичаї – усталені правила поведінки; те, що стало звичним, визнаним, необхідним; форма виявлення народної традиції (як вітатися, як ходити в гості та ін.).

Прилучаючись до народознавства, діти поступово утверджуватимуться у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має звичаї, які є спільними для всіх людей. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка), вони поступово отримують більш-менш цілісне уявлення про втілену в художній і предметній творчості своєрідність ук-

раїнського народу. Водночас у них розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей, конкретних їх представників. При цьому вихователь повинен не стільки піклуватися про збагачення знань, скільки про їх творче засвоєння, розвиток почуттів. У дошкільному віці діти залюбки беруть участь у народних святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії.

Вагомий вплив на формування патріотичних цінностей дітей має народна казка. Вона доступна для дітей уже з раннього віку. Казки відрізняються за змістом, сюжетом, композиційною будовою. Методика їх використання у різних вікових групах також особлива. Окрім цього, казки, прислів'я, приказки, лічилки та загадки є важливим засобом патріотичного виховання, розвивають у дітей допитливість і кмітливість.

Практичний досвід роботи в дошкільній освіті дає підстави стверджувати, що ефективними засобами в рідного міста або села, до історичних пам'яток, визначних місць; розповіді організації патріотичного виховання можна вважати традиційний: екскурсії вулицями вихователя; бесіди з цікавими людьми; узагальнювальні бесіди; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури; запрошення членів родин у дитячий садок; спільні з родинами виховні заходи (День сім'ї, свято бабусь тощо); зустрічі з батьками за межами закладу дошкільної освіти, за місцем роботи та ін. Однак позитивні емоції викликають засоби мистецтва, гра, театралізація, при використанні яких опанування історичного досвіду, традицій, фольклору відбувається із застосуванням атрибутів і музичного, танцювального, пісенного, ігрового та ін. супроводу. Доцільною вважаємо участь дітей у театралізації календарно-обрядових дійств, зміст яких наповнений патріотичними ідеями. Найважливіші складові духовного життя народу – свята та обряди. Вони відобража-

ють не тільки етнічну своєрідність, але й естетику, моральні цінності, ментальність, історію.

Україна має багату культурну спадщину, пов'язану зі святами та традиціями протягом календарного року. Український календар є джерелом безлічі свят і визначних подій, які можуть стати чудовою нагодою для театралізації та святкування для дітей. Такий підхід не лише розважає юних учасників, але й сприяє збереженню національних традицій.

Календарні свята – це найдавніша обрядовість, яка корінням сягає первісних, язичницьких вірувань, поєднує раціональний досвід і релігійно-магічні вірування наших предків. До складу річного аграрного кола входили зимові, весняні, літні та осінні свята, обряди і звичаї. В аграрному календарі українців не було різкого розмежування між сезонами: зимова обрядовість поступово переходила у весняну, весняна – у літню тощо. Кожен цикл свят ніс своє смислове навантаження, був насичений безліччю ритуалів і прикмет, які пов'язували між собою пори року (Українські традиції).

У рекомендаціях Міністерства освіти вказано, що в дошкільному навчальному закладі рекомендується проводити такі народні свята та окремі обряди відповідно до календарної сезонності: восени – Покрови, свято врожаю; узимку – святого Миколая, Різдвяні свята, Стрітення; навесні – Великодні свята та різноманітні веснянки; улітку – зелені свята, Івана Купала, обжинки, Спаса тощо.

Виховання дітей на основі національної обрядовості вирішує відразу кілька виховних проблем: виховання любові до рідного краю; естетичне та моральне виховання дітей; формування громадянської свідомості. (Лист МОН №1/9-561 від 20.10.2016)

Театралізація свят і визначних подій українського календаря допомагає дітям не лише розважатися, але й усвідомлювати важливість цих подій у національній культурі. Вони мають змогу пережити історію,

традиції та цінності свого народу через активну участь у театральних постановках. Такий підхід сприяє збереженню та передачі української спадщини молодим поколінням, а також розвитку творчої уяви, креативності, комунікативних навичок.

Таким чином, українські народні традиції стають важливим елементом патріотичного виховання дошкільників через засоби театрального мистецтва. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям, адже в його основі лежить гра, найголовніша діяльність малюка. Воно відображає дійсність у всіх її проявах (духовному й практичному); "діє переконливо, тому що, залишаючись у рамках справжнього життя, воно разом з тим виходить і за його межі" (*Словник іншомовних слів, 1975*).

Результатом такої активної участі дітей у театралізації свят є не лише незабутні враження, але й формування почуття національної гордості та ідентичності. Вони розуміють, що їхня культура має глибокі коріння і цінності, які потрібно шанувати й передавати майбутнім поколінням (*Шевчук, 2012*). Таким чином, театралізація свят і подій українського календаря стає важливим засобом збереження традицій, виховання патріотизму та підтримки національної самосвідомості в дітей. Театралізація свят і визначних подій українського календаря є чудовим способом поглибити розуміння традицій, цінностей і культурного спадку. Це створює можливість для дітей не лише святкувати, але й активно взаємодіяти з народними обрядами, історією та народними героями. Такі театральні вистави викликають інтерес до вивчення своєї країни, її традицій і культурних особливостей.

Результатом такої активної участі дітей у театралізації свят є не лише незабутні враження, але й формування почуття національної гордості та ідентичності. Вони розуміють, що їхня культура має глибокі коріння і цінності, які потрібно шанувати й передавати майбутнім поколінням (*Шевчук, 2012*). Таким чином, театралізація свят і подій

українського календаря стає важливим засобом збереження традицій, виховання патріотизму та підтримки національної самосвідомості в дітей.

Важливим елементом для забезпечення мистецького розвитку дітей дошкільного віку може посприяти проведення тематичних днів і тижнів. Зокрема, доброю нагодою для організації таких заходів можуть стати всеукраїнські та міжнародні свята, наприклад: Міжнародний день музики 1 жовтня), Всеукраїнський день художника (11 жовтня), Всесвітній день поезії (21 березня), Міжнародний день театру (27 березня), Всесвітній день танцю (29 квітня), День захисту дітей (1 червня), День української державності (28 липня), День Державного прапора України (23 серпня), День Незалежності України (24 серпня).

Для проведення свят, тематичних днів, доцільно використовувати засоби театралізації:

- костюми, які відіграють важливу роль у театральній постановці. Одяг може передати атмосферу та характер персонажів, підкреслити традиційність та історичність свята. Наприклад, для інсценізації свята Івана Купала можна використовувати національні костюми з гірляндами і відповідними декораціями;

- автентичні декорації створюють настрій і допомагають створити правильний фон для дії. Вони можуть включати реквізит, що підкреслює святкову тематику та етнічні особливості. Наприклад, щоб інсценувати День Конституції, можна використовувати символічні елементи, пов'язані з країною та правовою системою;

- звуковий супровід, який має велике значення у драматичних постановках. Музика допомагає створити потрібну атмосферу і передати емоції аудиторії. Українські народні мелодії, пісні та інструментальна музика можуть бути чудовим супроводом до театралізації українських свят;

- елементи руху, хореографії, які додають енергії. Їх можна використовувати для передачі символів на-

родного танцю, ритуалу чи свята. Створення дій допомагає дітям активно брати участь у діяльності, відчувати її значення;

- репліки персонажів і монологи сприяють розкриттю сюжету, відтворенню історії. Діалог може бути написаний заздалегідь або розроблений дитиною під час підготовки. Вони дозволяють героям висловити свої думки та емоції, розповісти про традиції і значення свята.

- маски та грим, які додають вистави артистичного та містичного відчуття. Вони можуть бути виготовлені з натуральних матеріалів, таких як дерево або глина, а також тканини та інших матеріалів, щоб підкреслити характер і традиційний стиль фігур;

- інтерактивні елементи, що передбачають залучення аудиторії до дії, а саме: різні ігри, конкурси або спільні заняття, які залучають дітей і глядачів до активної участі у святі. Вони створюють атмосферу співпраці та взаємодії, допомагаючи відчувати себе справжніми.

Діти дошкільного віку завжди з цікавістю сприймають навколишнє життя, яке щодня розкриває перед ними щось нове. Саме під час тематичних днів вихователі розвиває вміння не просто бачити, а й розглядати, не просто чути, але й прислухатися, акцентує, на що слід звернути увагу. Таким чином, педагог розвиває такі якості, як допитливість, зацікавленість, практичне мислення, потребу експериментувати. Йому слід пам'ятати про ознайомлення дітей з історією виникнення свята, традиціями його проведення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання засобів театралізації у дошкільному віці може бути ефективним засобом формування патріотичних цінностей, бо театральна гра надає емоційного сприйняття ігрової або музичної діяльності, позитивно впливає на чуттєво-емоційну сферу дитини.

Творчий підхід вихователя до національно-патріотичного виховання сприятиме зацікавленості, збагаченню, удосконаленню знань дітей.

Саме в дошкільному віці, коли дитина дуже чутлива до емоційних впливів і схильна до наслідування, створюються сприятливі умови для того, щоб поступово розкрити їй зміст народної і світової спадщини через мистецькі твори, етику людських взаємин, сформуванню першого практичного досвіду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Буклов, Ю. (2018). Національно-патріотичне виховання учнівської молоді як педагогічна проблема. Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія "Педагогіка", 6 (38), 49–59.

Вишневецький, О. І. (2008). Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич: Коло. 326 с.

Казьмірчук, Н. С. (2018). Особливості національного виховання молоді у ВНЗ. Досягнення і проблеми сучасної науки. XVI Міжнародна науково-практична інтернетконференція, 22 січня 2018 року. Вінниця.

Кизенко, В. І. (2015). Громадянська освіта і виховання – основа громадянського суспільства. *Біологія і хімія в рідній школі*, 2015.

Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/2/7/9/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>

Лист МОН №1/9-561 від 20.10.2016 року. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52584/print/>

Літературний словник-довідник. (1997). Київ: Академія.

Патріотичне виховання юного покоління. (2014). URL: http://ploskivskenvo.ucoz.ua/publ/storinka_dnz/patriotichne_vikhovannja_starshikh_doshkilnjat/2-1-0-52

Розлуцька, Г. М. (2018). Формування національної єдності українського суспільства церквою в умовах сучасних викликів. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Старобільськ, 6 (320), 79-89. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/>

bitstream/handle/123456789/4866/ROZLUTSKA.pdf?sequence=1

Словник іншомовних слів. За ред. О. С. Мельничука. (1975). Київ. 775 с.

Українські традиції. URL: <https://traditions.in.ua/kalendarni-sviata>

Чепіль, М. (2006). Теоретико-методологічні засади патріотичного виховання учнівської та студентської молоді. *Молодь і ринок*, 5 (20), 14–18.

Шевчук, А. (2012). Творче освоєння дитиною світу культури. *Вихователь методист дошкільного закладу*, 12, 4–10.

REFERENCES

Buklov, Yu. (2018). Natsionalno-patriotичne vykhovannia uchnivskoi molodi yak pedahohichna problema. *Liudynoznavchi studii: zb. nauk. prats DDPU imeni Ivana Franka*, 6 (38), 49–59.

Vyshnevskiy, O. I. (2006). Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainiskoi pedahohiky. Drohobych:

Kolo. 326 s.

Kazmirchuk, N. S. (2018). Osoblyvosti natsionalnoho vykhovannia molodi u VNZ. Dosiagnennia i problemy suchasnoi nauky. XVI Mizhnarodna naukovo-praktychna internetkonferentsia, 22 sichnia 2018 roku. Vinnytsia.

Kyzenko, V. I. (2015). Hromadianska osvita i vykhovannia – osnova hromadianskoho suspilstva. *Biolohiia i khimiia v ridnii shkoli*, 1 (107), 34–37.

Kontseptsiia natsionalno-patriotичnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy do 2025 roku. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>

MES letter No. 1/9-561 dated October 20, 2016. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52584/print/>

Literary dictionary-reference. (1997). Kyiv: Academy.

Patriotic education of the young generation. (2014). URL: [\[storinka_dnz/patriotichne_vikhovannja_starshikh_doshkilnjat/2-1-0-52\]\(http://storinka_dnz/patriotichne_vikhovannja_starshikh_doshkilnjat/2-1-0-52\)](http://ploskivskenvo.ucoz.ua/publ/</p></div><div data-bbox=)

Rozlutska, H. M. (2018). Formuvannia natsionalnoi yednosti ukrainiskoho suspilstva tserkvoiu v umovakh suchasnykh vyklykiv. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 6 (320), 79–89. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4866/ROZLUTSKA.pdf?sequence=1>

Dictionary of foreign words. Edited by O. S. Melnychuk. (1975). Kyiv. 775 p.

Ukrainian traditions. URL: <https://traditions.in.ua/kalendarni-sviata>

Чепіль, М. (2006). Teoretyko-metodolohichni zasady patriotичnoho vykhovannia uchnivskoi ta studentskoi molodi. *Molod i ryнок*, 5 (20), 14–18.

Shevchuk, A. (2012). A child's creative exploration of the world of culture. *Methodist preschool teacher*, 12, 4–10.

Стаття надійшла 1.10.2023 р.